

การนำเทคโนโลยีมาใช้ ในการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559

รังสี มุทธานุณี*

■ บทคัดย่อ

ด้วยเหตุที่การค้ามนุษย์เป็นปัญหาระดับประเทศและภูมิภาค ที่ส่งผลกระทบต่อหลักสิทธิมนุษยชน ทำให้รัฐบาลไทยถือว่าการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์เป็นวาระแห่งชาติ และเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลที่จะต้องดำเนินการอย่างจริงจัง คณะรัฐมนตรีจึงได้อนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. ขึ้น และได้ผ่านการเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สมควรประกาศใช้เป็นกฎหมายเรียบร้อยแล้ว โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวมีเจตนารมณ์เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนคดีความที่เกี่ยวข้องจะได้รับการพิจารณาพิพากษาอย่างรวดเร็วและเป็นธรรม ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งศึกษาถึงหลักเกณฑ์และมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการฟ้องคดีของประเทศเกาหลีใต้ ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นข้อเสนอแนะให้นำมาปรับใช้กับกฎหมายวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ของไทยต่อไป

■ Abstract

It cannot be denied that the Trafficking in Persons is the great problem of Thailand and ASEAN at the moment because It has an impact on Human Right. Until Thai Cabinet has recently made a resolution such a problem and also has carried out the government's urgent policy

* นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; ปัจจุบัน: นักวิชาการสำนักส่งเสริมวิชาการรัฐสภา สถาบันพระปกเกล้า

conscientiously. Thus, The Human Trafficking Court Procedure Bill was drafted, and finally has been already voted by the Parliament as the Act.

The intent of the Act is not only to prevent and suppress capably Trafficking in Persons, but also to try a case summarily quickly and equitably. Therefore, this Article will aim at rule and procedure about some technologies used in entering an action in court of the Republic of Korea, in order to propose my study to mend or adjust this Act.

■ บทนำ

ปัจจุบัน การค้ามนุษย์หรือการแสวงหาประโยชน์จากมนุษย์ชาติในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเนื้อตัวร่างกายโดยตรง เช่น การนำผู้หญิงหรือเด็กไม่ว่าเพศชายหรือหญิงมาบังคับความใคร่ทางเพศและกามารมณ์ หรือการนำมนุษย์ไม่ว่าเพศหรือวัยใดมาบังคับใช้แรงงานในรูปแบบต่างๆ เช่น การนำมาเป็นทาสรับใช้ การบังคับให้ทำงานในสภาพที่เลวร้าย สิ่งเหล่านี้ได้ทวีความรุนแรงขึ้น โดยอาศัยการเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ประกอบมิชฉาชีพเป็นกลุ่มองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติและโยงใยเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงในหลายประเทศ ยากต่อการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะตรวจพบหรือติดตามจับกุมผู้ที่เกี่ยวข้องมาลงโทษตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมชาย ว่องไวเมธี, 2555, หน้า 3) ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยมีแนวคิดที่จะ

ตรากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในคดีความที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีวิธีพิจารณาพิพากษาคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม โดยใช้ระบบไต่สวน ให้แตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แม้จะมีบทบัญญัติกำหนดให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ด้วยก็ตาม ฉะนั้น สภานิติบัญญัติแห่งชาติจึงได้มีมติเห็นชอบผ่านพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2559 ที่รัฐสภา หลังจากรัฐสภาพิจารณาจนจบร่างแล้ว ที่ประชุมได้ลงมติเห็นชอบในวาระ 3 ด้วยคะแนน 143 เสียง งดออกเสียง 5 เสียง ให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายต่อไป อนึ่ง ในเอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. (คณะรัฐมนตรี เป็นผู้เสนอ) ซึ่งบรรจุระเบียบวาระการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติครั้งที่ 6/2559 วันศุกร์ที่ 29 มกราคม 2559 (อ.พ. 7/2559) ได้กล่าวถึงหลักการและเหตุผลที่ต้องมีการตราร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. ขึ้นบังคับใช้เป็นครั้งแรก ซึ่งมีเหตุผลหลักๆ ดังนี้

ประการแรก การค้ามนุษย์เป็นปัญหาที่กระทบต่อสิทธิมนุษยชน ส่งผลต่อเสถียรภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และความมั่นคงของรัฐทั้งในระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศ

ประการที่สอง เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคดีความที่เกี่ยวข้องได้รับการ

พิจารณาพิพากษาอย่างรวดเร็วและเป็นธรรม

ดังนั้น ก่อนที่จะทำความเข้าใจในกระบวนการพิจารณาคดีดังกล่าวอันจะเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์เป็นสำคัญ ผู้เขียนจึงขอเสนอความเป็นมาของปัญหาการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ในประเทศไทย, ความจำเป็นที่ต้องออกพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 ตลอดจนสาระสำคัญโดยรวมของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 และรวมถึงข้อควรพิจารณาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพระราชบัญญัติที่พึงจะใช้บังคับฉบับนี้ด้วย ดังนี้

■ ความเป็นมาของปัญหาการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ในประเทศไทย

นับตั้งแต่มีการบังคับใช้กฎหมาย ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 จนถึงปัจจุบัน ผู้กระทำความผิดได้พัฒนารูปแบบในการกระทำความผิดเป็นหลายรูปแบบ และมีการกระทำความผิดที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายยากต่อการติดตามจับกุมผู้ที่เป็นตัวการใหญ่มาดำเนินคดี จาก

การศึกษาของ Kristina Kangaspunta Crime Prevention and Criminal Justice Officer, Global Program against Trafficking in Human Beings, United Nation Office on Drugs and Crime เจ้าหน้าที่ป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา โครงการต่อต้านการค้ามนุษย์ของสำนักงานควบคุมยาเสพติดและป้องกันอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติพบว่าประเทศไทย ซึ่งมีภูมิภาคอยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นประเทศต้นทาง, ประเทศผ่านและประเทศปลายทางในการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์อยู่ในลำดับต้น เมื่อเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่นในทวีปเอเชีย จึงสะท้อนให้เห็นว่า มีคนเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะผู้หญิง, เด็กถูกแสวงหาประโยชน์ในการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ในขณะเดียวกันก็เป็นทางผ่านในการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ไปยังประเทศที่พัฒนาทางเศรษฐกิจ กลุ่มประเทศร่ำรวย ซึ่งเป็นประเทศปลายทางที่ผู้เสียหายถูกนำไปแสวงหาประโยชน์ ดังนั้นการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ ควรจะมีปริมาณคดีที่มาก แต่จากสถิติคดีของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ นั้นมีปริมาณน้อยกว่าความเป็นจริง ดังนี้ (เรื่องเดียวกัน, หน้า 24-26)

สถิติภาพรวม ตร. ตั้งแต่วันที่ 5 มิ.ย. 51 – ก.ย. 54

ลักษณะความผิด	พ.ศ. 2551 – ก.ย. 2554				รวม
	พ.ศ. 2551	พ.ศ. 2552	พ.ศ. 2553	พ.ศ. 2554	
บังคับค้าประเวณี	19	56	58	58	191
แสวงหาประโยชน์ทางเพศ	0	1	0	0	1
นำคนมาบังคับให้ขูดทอน	8	6	2	3	19
บังคับดัดอวัยวะ	0	0	0	0	0
เผยแพร่สื่อลามก	0	0	0	0	0
เอาคนลงเป็นทาส	0	4	0	0	4
บังคับใช้แรงงานและบริการ	13	27	10	6	56
อื่น ๆ ลักษณะเป็นการขูดรีด	0	1	0	0	1
รวม	40	95	70	67	272

นอกจากนี้ เจ้าพนักงานตำรวจที่ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนความผิดฐานค้ามนุษย์มีความเห็นว่า ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 มาตรา 30 ที่บัญญัติการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ เป็นปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากเป็นการเพิ่มขั้นตอนแก่เจ้าพนักงานตำรวจผู้ปฏิบัติ ทำให้การปฏิบัติงานล่าช้า ไม่คล่องตัว เพราะอำนาจในการพิจารณาอนุมัติอยู่ที่ “ศาล” ไม่ได้อยู่ที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ และอาจมองได้ว่าการที่ต้องให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ อนุมัติก่อนยื่นคำร้องต่อศาล ก็เป็นการเพิ่มขั้นตอนโดยไม่จำเป็นเช่นกัน (เรื่องเดียวกัน, หน้า 184)

อนึ่ง หากเปรียบเทียบกับอารยประเทศที่มีความสามารถในการปราบปรามอาชญากรรมสูง และหลายประเทศที่มีชื่อเสียงในด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนก็ยังมีกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานเข้าถึงข้อมูลในการติดต่อสื่อสารถึงกันได้ เช่น

สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมันและญี่ปุ่น ซึ่งทำให้การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้น การที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยไม่ได้ให้อำนาจการเข้าถึงข้อมูลกับพนักงานของรัฐ จึงทำให้มีกฎหมายไม่เพียงพอที่จะป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเหล่านี้ ส่งผลให้อาชญากรส่วนหนึ่งขยายเครือข่ายในประเทศเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งประเทศไทยได้ให้การสนับสนุนการจัดทำร่างอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติทั้งในระดับภูมิภาคมาโดยตลอด ซึ่งอนุสัญญาดังกล่าวกำหนดให้รัฐภาคีต้องมีกฎหมายว่าด้วยการเข้าถึงข้อมูลการติดต่อสื่อสาร เพื่อประโยชน์ในความร่วมมือระหว่างประเทศในการปราบปรามองค์กรอาชญากรรม หากประเทศไทยไม่มีกฎหมายลักษณะนี้ นอกจากจะทำให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างยากลำบากแล้ว ยังทำให้เป็นอุปสรรคในการพิจารณาพิพากษาคดีภายใต้อนุสัญญาฯ ฉบับนี้

เพราะไม่สามารถร่วมมือกับประเทศอื่นในการปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (โสฬส เมฆอาภา, 2552, หน้า 66)

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นเพียงปัญหาหนึ่งจากอีกหลาย ๆ ปัญหาที่เกี่ยวกับคดีค้ามนุษย์ ซึ่งไม่สามารถนำมากล่าวได้หมดในที่นี้ แต่จะนำมากล่าวในหัวข้อต่อไป อย่างเป็นไรก็ตามจากปัญหาและสถานการณ์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นก็ถือได้ว่า เป็นการเหมาะสมอย่างยิ่งที่ตอนนี้อย่างไรก็ตามประเทศไทยได้เริ่มแนวคิดที่จะสร้างมาตรการในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวกับคดีค้ามนุษย์ โดยการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 ขึ้นเพื่อป้องกัน ปราบปราม และพิจารณาพิพากษาคดีค้ามนุษย์ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม

■ ความจำเป็นที่ต่อออกพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559

จากเหตุผลและความเป็นมาดังกล่าว จึงมีประเด็นสำคัญ ๆ ที่จะกล่าวถึงในส่วนนี้ได้แก่ [1] ข้อบกพร่องในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์และการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการค้ามนุษย์ที่ผ่านมาของไทยก่อน เพื่อจะได้นำไปสู่การตอบโจทยว่า การตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 นั้นสามารถดำเนินการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ไปอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสามารถพิจารณาพิพากษาคดีไปด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมหรือไม่ และต่อด้วยการกล่าวถึง [2] กติกา กลไก หรือความร่วมมือ

ของอาเซียนและระหว่างประเทศ ซึ่งเมื่อกล่าวถึงสาระสำคัญของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 นี้ ในส่วนต่อไปแล้ว ก็จะทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 นี้ มีเนื้อหาที่สามารถแก้ปัญหาที่กระทบต่อสิทธิมนุษยชนทั้งในระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศ ตรงตามหลักการและเหตุผลหรือไม่

1. ข้อบกพร่องในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์และการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการค้ามนุษย์

แต่เดิมนั้นประเทศไทยไม่มีกฎหมายที่ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์มาก่อน ทำให้การดำเนินคดีอาญาที่เกี่ยวกับคดีค้ามนุษย์ต้องอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งใช้ระบบไต่สวนมาบังคับใช้เป็นหลัก ตั้งแต่ในชั้นพนักงานสอบสวน, ชั้นพนักงานอัยการ และชั้นศาล อย่างไรก็ตาม การใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นระบบไต่สวนมาดำเนินคดีอาญาทั่ว ๆ ไป (ไม่รวมถึงคดีค้ามนุษย์) ที่ผ่านมาก็ยังประสบปัญหาความบกพร่องตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน, ชั้นพนักงานอัยการ และชั้นศาลอยู่ดี โดยมีพักต้องดูว่าเป็นการดำเนินคดีค้ามนุษย์หรือไม่ และที่สำคัญ ปัญหาความบกพร่องดังกล่าวยังเป็นที่มาของหลักการและเหตุผลแห่งการตราร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. ฉบับนี้ซึ่งมีเป้าประสงค์จะให้คดีความที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ได้รับการพิจารณาพิพากษาอย่างรวดเร็วและเป็นธรรมอีกด้วย ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอความบกพร่องที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1) ชั้นพนักงานสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้บทบาทแก่พนักงานสอบสวนในการค้นหาความจริง ไว้ในมาตรา 131 แต่จากการศึกษาก็พบปัญหาด้านงานสอบสวนของพนักงานสอบสวนหลายประการ สรุปได้ดังนี้ (ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2556, หน้า 421 - 434)

→ ปัญหาด้านคุณภาพการทําสํานวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน กล่าวคือ ทําสํานวนไม่ครบสมบูรณ์ เช่น ประวัติผู้ต้องหา, สอบพยานผู้เสียหายไม่ครบประเด็นการแจ้งข้อกล่าวหาไม่ครบถ้วน ถูกต้อง, การดําเนินการสอบสวนผู้ต้องหา พยานผู้เสียหายที่เป็นเด็กดําเนินการไม่ถูกต้อง, ไม่สอบสวนพยานบุคคลที่ควรต้องสอบหรือสอบมาไม่ครบถ้วน, ข้อหาที่ตั้งแก่ผู้ต้องหากับสรุปสํานวนไม่ตรงกัน เป็นเหตุให้ต้องมีการสอบสวนเพิ่มเติม

→ ปัญหาจากการที่พนักงานสอบสวนไม่ดําเนินการหรือดําเนินการล่าช้าในการสอบสวนเพิ่มเติม เพราะเมื่อพนักงานอัยการส่งสํานวนการสอบสวนให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีนั้นทําสอบสอบสวนเพิ่มเติม พนักงานสอบสวนจะให้ความสำคัญกับคดีนั้นเป็นลำดับรองลงไปจากคดีอื่นที่ตนยังทําสอบสอบสวนไม่เสร็จ

→ การขาดการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน เพราะการกำหนดให้พนักงานสอบสวนดําเนินการสอบสวนได้เองโดยลำพังจนกระทั่งการสอบสวนนั้นเสร็จสิ้นลง ทำให้ขาดการตรวจสอบอันอาจเป็นเหตุให้กระบวนการสอบสวนเกิดความผิดพลาดคลาดเคลื่อนหรือเกิดความบกพร่องขึ้นได้

2) ชั้นพนักงานอัยการ

พนักงานอัยการไทยไม่มีอำนาจหน้าที่เริ่มต้นคดีหรือสอบสวนสืบสวนคดีอาญา โดยพนักงานอัยการของไทยจะเข้ามามีบทบาทก็ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนทําสอบสอบสวนเสร็จสิ้นและได้ส่งสํานวนการสอบสวนให้อัยการหน้าที่สอบสวนเป็นของพนักงานสอบสวน ทั้ง ๆ ที่เจตนารมณ์ของกฎหมายไม่ได้ต้องการให้แยกจากกัน พนักงานอัยการไทยไม่สามารถควบคุมหรือสั่งการพนักงานสอบสวนได้ ถึงแม้ว่ามาตรา 143 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะได้ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการตามที่เห็นสมควร โดยสั่งให้พนักงานสอบสวนทําสอบสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดคนหนึ่งมาเพื่อซักถาม, เพื่อส่งต่อไปก็ตาม ฉะนั้นอำนาจของพนักงานอัยการไทยนั้น เมื่อเทียบกับต่างประเทศจึงมีบทบาทน้อยมากในการค้นหาความจริงเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และจากการศึกษาพบว่า การที่พนักงานอัยการไม่สามารถเข้าไปสู่การรวบรวมพยานหลักฐานตั้งแต่ต้นคดี, การสอบสวนไม่ได้ถูกเริ่มต้นโดยพนักงานอัยการแต่แรก, การอำนวยความสะดวกหรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทำได้ค่อนข้างจำกัด อัยการจึงมีบทบาทน้อยในการค้นหาความจริงในคดี ซึ่งประเด็นที่เป็นปัญหาหลักคือเรื่องประสิทธิภาพของงานสอบสวน คือ

→ ในความเป็นจริง พยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมักปรากฏว่า “พยานหลักฐานก้ำกึ่ง” คือการสั่งคดีของพนักงานอัยการซึ่งมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้น ความมีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่ครบถ้วนและควรมีมาตรฐานเช่นเดียวกับ

“ศาล” หมายถึง พยานหลักฐานต้องฟังได้แน่ใจว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง ๆ จึงจะสั่งฟ้อง แต่นี่พนักงานอัยการกลับเลือกฟ้องร้องให้ศาลพิจารณา แทนที่จะใช้อำนาจสั่งไม่ฟ้องคดี

→ **ด้านระยะเวลา คือพนักงานสอบสวนมักจะส่งสำนวนมาล่าช้า** ทำให้ในการพิจารณาส่งสำนวนของพนักงานอัยการที่พนักงานสอบสวนส่งสำนวนมานั้น ในบางครั้งมีระยะเวลากระชั้นชิด จึงมีผลทำให้พนักงานอัยการส่วนใหญ่เลือกที่จะฟ้องตามความเห็นของพนักงานสอบสวนไปก่อนเกือบทุกคดี เพื่อให้พ้นกำหนดระยะเวลาผลัดฟ้อง/ฝากขังผลัดสุดท้าย ถึงแม้ว่าสำนวนจะยังไม่รัดกุมหรือพยานหลักฐานจะยังไม่หนักแน่นก็ตาม อีกทั้งพนักงานอัยการไม่มีโอกาสได้ส่งสอบสวนเพิ่มเติมในส่วนที่เห็นว่ายังบกพร่อง หรือไม่ก็เวลาที่พนักงานอัยการสั่งให้ไปสอบสวนเพิ่มเติมปรากฏว่าพนักงานสอบสวนก็อาจจะทำบ้างไม่ทำบ้าง เป็นต้น

3) **ชั้นศาล**

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้อำนาจในการค้นหาความจริงในแบบของระบบไต่สวน เช่น มาตรา 228 มาตรา 229 มาตรา 235 มาตรา 175 มาตรา 230 มาตรา 208 ดังนั้นศาลสามารถใช้บทบาทในเชิงรุกได้อยู่แล้วโดยสภาพ แต่ในทางปฏิบัติของศาลไทยได้มีการนำบทบาทเหล่านี้มาใช้น้อยมาก เพราะวัฒนธรรมขององค์กรศาลยุติธรรมที่ใช้ระบบกล่าวหาโดยตลอด แม้กฎหมายได้ปรับปรุงแก้ไขและเอื้อให้ผู้พิพากษามีบทบาทในการค้นหาความจริงในคดีอาญามากขึ้น แต่ก็ไม่บรรลุวัตถุประสงค์

ด้วยเหตุ:

→ **ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของผู้พิพากษา คือการนำระบบไต่สวนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ศาลต้องใช้ประสบการณ์ ความรู้ความเชี่ยวชาญและทำงานหนักอย่างมากในการใช้อำนาจไต่สวน แต่ปัญหาคือศาลไม่ใช้บทบาทของตนเองอย่างเต็มที่**

→ **เรื่องการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีข้อน่าพิจารณา กล่าวคือ เกิดจากความเข้าใจที่สับสนของนักกฎหมายไทยที่มีต่อระบบกฎหมายและการดำเนินคดี กล่าวคือ โครงสร้างกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยใช้แบบประมวลกฎหมายตามต่างประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรป วิธีคิดและความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินคดีในศาลกลับได้รับอิทธิพลทางความเชื่อและการปฏิบัติตามอย่างของอังกฤษซึ่งแตกต่างจากโครงสร้างกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยอย่างมาก โดยในระบบของไทยซึ่งไม่ได้ใช้ระบบคณะลูกขุนนั้น ศาลหรือผู้พิพากษามีหน้าที่วินิจฉัยทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย อีกทั้งต้องแสดงเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยนั้นในคำพิพากษา จึงควรแสดงบทบาทในเชิงแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการค้นหาให้ได้ความจริง และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้ให้อำนาจแก่ศาลอย่างกว้างขวางในการค้นหาความจริงในคดี เช่น มาตรา 228 มาตรา 229 มาตรา 231 วรรคท้าย มาตรา 235 และมาตรา 175 เป็นต้น ดังนั้น การที่ศาลหรือผู้พิพากษาจะต้องเป็นกลาง เป็นคนละเรื่องกับการวางเฉย หากแต่ความเป็นกลางนั้นมี**

ความหมายถึงการแสดงบทบาทหน้าที่ด้วยความกระตือรือร้นที่จะช่วยให้ความจริงในคดีมีความกระจ่างชัดโดยไม่เข้าข้างฝ่ายใด ศาลในระบบ Civil Law อย่างศาลของไทยนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนั่งพิจารณาคดีให้ครบองค์คณะ เพื่อจะได้ช่วยตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดีตลอดจนได้เห็นอาภักฎิการและการเบิกความของพยานตามความเป็นจริง ส่วนการวางแผนของศาลโดยเน้นแต่เพียงการจับบันทึกคำพยานให้ได้ถ้อยคำสละสลวยเป็นหลักดังกล่าวนั้น นอกจากอาจสื่อสารไม่ตรงกับรายละเอียดที่พยานเบิกความจริง ๆ แล้ว ยังเป็นปัญหาในทางปฏิบัติของสังคมชนบทของไทยที่พยานจำนวนไม่น้อยไม่เข้าใจคำถามในศาลดีพอ อันทำให้มีโอกาสถูกคู่ความใช้ชั้นเชิงในการถามพยานหลอกล่อให้ตอบคำถามคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงได้ด้วย (ชาติชัยเดชสุริยะ, 2549, หน้า 108-110)

2. การปรับเปลี่ยนกติกาสื่อคดีคล่องกับกติกาสื่อหรือความร่วมมือของอาเซียนและของระหว่างประเทศ

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อปัญหาการค้ามนุษย์ และได้แสดงบทบาทที่สำคัญในกรอบอาเซียน เช่น ภายใต้กรอบการประชุมรัฐมนตรีอาเซียนด้านอาชญากรรมข้ามชาติ (ASEAN Ministerial Meeting on Transnational Crime-MMTC) ที่ไทยได้เป็นเจ้าภาพจัด ASEAN Workshop on Trafficking in Women and Children ณ เมืองพัทยา เมื่อวันที่ 26-28 มิถุนายน 2545 ที่ประชุมได้พิจารณาความคืบหน้าในการดำเนินการตามแผนการดำเนินงานฯ ในส่วนของการค้ามนุษย์ และกำหนดมาตรการเพื่อกระชับความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิก

ภายใต้แผนการดำเนินงานดังกล่าว นอกจากนี้ตาม “บันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือของประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์” ซึ่งมีผู้แทนของรัฐบาลกัมพูชา, จีน, ลาว, พม่า, ไทยและเวียดนามนั้น ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ และดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมสำหรับผู้ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์และเพื่อให้ผู้กระทำผิดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับโทษจากการกระทำนั้น, ยอมรับความสำคัญของการลงโทษผู้ค้ามนุษย์อย่างสาสม รวมถึงการยึดทรัพย์และนำทรัพย์นั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามพันธะสัญญาที่ปรากฏอยู่ในบันทึกความเข้าใจเพื่อให้ระลึกถึง **ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน** โดยเฉพาะข้อที่ 4 ซึ่งระบุว่า “บุคคลใด ๆ จะถูกยึดเป็นทาสหรือต้องภาวะจำยอมไม่ได้ การเป็นทาสและการค้าทาสจะมีไม่ได้ในทุกรูปแบบ”

อนึ่ง การที่ประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงได้ให้สัตยาบันหรือภาคยานุวัติต่อกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ อย่างเช่นพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปราม และลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children) ซึ่งถูกแนบท้ายไว้ที่อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร (United Nations Convention against Transnational Organized Crime) นั้น ก็ได้ให้คำมั่นสัญญาในการปฏิบัติร่วมกัน ดังนี้

—> **นโยบายและความร่วมมือ (ระดับชาติและระหว่างประเทศ)** เช่น ส่งเสริมการใช้คำจำกัดความของคำว่า “การค้ามนุษย์” ซึ่งระบุไว้ในพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปราม และลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children) ซึ่งถูกแนบท้ายไว้ที่อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร (United Nations Convention against Transnational Organized Crime) เป็นต้น

—> **กรอบทางกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม** เช่น (1) การออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่เหมาะสมโดยเร็ว เพื่อการต่อต้านการค้ามนุษย์, (2) การยอมรับแนวทางที่เหมาะสม และการจัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในการคัดแยกผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อจากการค้ามนุษย์อย่างทันทั่วทั้ง และถูกต้อง เหมาะสม รวมทั้งการสอบสวน การดำเนินคดี และการดำเนินการเกี่ยวกับ “ศาล”, (3) การสืบสวน การจับกุม การดำเนินคดี และการนำผู้กระทำความผิดโทษฐานค้ามนุษย์มาลงโทษตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง, (4) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ รวมทั้งการให้ข้อมูลต่างๆ ในภาษาที่สามารถเข้าใจได้, (5) ส่งเสริมให้มีข้อตกลงทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีระหว่างประเทศ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อร่วมมือในด้านการดำเนินการที่เกี่ยวกับ “ศาล”, (6) การพัฒนาความร่วมมือในกระบวนการยุติธรรมให้เกิดประสิทธิภาพเป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้กระทำผิด

ได้รับการลงโทษ และเพื่อให้เกิดความยุติธรรมสำหรับผู้ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ เป็นต้น

—> **การคุ้มครอง การฟื้นฟู และการส่งกลับคืนสู่สังคม** เช่น บริการให้กับผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ด้านที่พักอาศัย และการให้ความช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อจากการค้ามนุษย์ (วันทนี วาลิกะสิน, 2552) เป็นต้น

■ **สาระสำคัญโดยรวมของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559**

1. บทนิยามที่สำคัญ

“คดีค้ามนุษย์” หมายความว่า คดีที่มีข้อความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ไม่ว่าจะมิใช่ข้อความผิดอื่นรวมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ตาม และไม่รวมถึง

(1) คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

(2) คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (มาตรา 3)

2. การวินิจฉัยในกรณีมีปัญหาคดีใดเป็นคดีค้ามนุษย์หรือไม่

ในกรณีที่มีปัญหาคดีใดเป็นคดีค้ามนุษย์หรือไม่ให้ประธานศาลอุทธรณ์เป็นผู้วินิจฉัย และคำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สิ้นสุด

แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกระบวนการพิจารณาใด ๆ ที่ได้กระทำไปก่อนที่จะมีคำวินิจฉัยนั้น นอกจากนี้ การขอให้ประธานศาลอุทธรณ์วินิจฉัยปัญหาดังกล่าว จะต้องกระทำอย่างช้าใน **วันตรวจพยานหลักฐาน**หรือ **วันสืบพยาน**ในกรณีไม่มีการตรวจพยานหลักฐาน หากพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว ห้ามมิให้มีการขอให้วินิจฉัยปัญหาดังกล่าวอีก และเมื่อได้รับคำขอจากศาลชั้นต้นแล้ว ให้ประธานศาลอุทธรณ์มีคำวินิจฉัยและแจ้งผลไปยังศาลชั้นต้นโดยเร็ว และเพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว การดำเนินการใด ๆ ระหว่างศาลชั้นต้นกับศาลอุทธรณ์ในกรณีดังกล่าวมานี้ จะ **ดำเนินการโดยทางโทรสารหรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศอื่นใดก็ได้** (มาตรา 5)

3. บททั่วไป

กำหนดให้วิธีพิจารณาคดี คำนวณนับใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็วตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้และข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อบังคับดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่ง **ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง**มาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 7 วรรคหนึ่ง และวรรคสอง) คดี คำนวณนับมีข้อหาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตาม **กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดียาเสพติด**รวมอยู่ด้วย ให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหาความผิดนั้น เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 7

วรรคสาม)

กำหนดให้ในการสืบพยานก่อนฟ้องคดี การไต่สวนมูลฟ้อง หรือการพิจารณาคดี หากมีเหตุจำเป็นอันไม่อาจนำพยานมาเบิกความในศาลได้ เมื่อคู่ความร้องขอหรือศาลเห็นสมควร ศาลอาจอนุญาตให้พยานดังกล่าวเบิกความที่ **ศาลอื่นหรือสถานที่ทำการของทางราชการหรือสถานที่แห่งอื่นซึ่งอยู่ในประเทศหรือต่างประเทศ โดยจัดให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงในลักษณะการประชุมทางจอภาพได้** ทั้งนี้ การเบิกความดังกล่าวให้ถือเสมือนว่าพยานเบิกความในห้องพิจารณาของศาล ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ส่วนหลักเกณฑ์และวิธีการดังกล่าวนี้ ก็ให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา (มาตรา 8)

กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการวินิจฉัย **คำร้องขอปล่อยชั่วคราว**ผู้ต้องหาหรือจำเลย นอกจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้พิจารณาถึงพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดว่ามีลักษณะเป็น (1) เครือข่ายหรือเป็นองค์กรอาชญากรรมหรือว่า (2) ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นเป็นผู้มีอิทธิพลหรือมี (3) เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือไม่ ประกอบด้วย และโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหายและภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่พยานหลักฐานเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ในการปล่อยชั่วคราวนั้น จะต้องกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนี และภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นอย่างเพียงพอและในกรณีที่เป็นคำสั่งของศาล หากมีการสั่งให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของ

ผู้ถูกปล่อยชั่วคราว ให้ศาลมีอำนาจกำหนด เจ้าพนักงานหรือบุคคลซึ่งจะต้องรับผิดชอบ ดำเนินการให้เป็นไปตามคำสั่งได้ด้วย (มาตรา 10 และมาตรา 11)

กำหนดให้การเรียกค่าสินไหมทดแทน **แทน** ผู้เสียหายตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการค้ามนุษย์นั้น พนักงาน อัยการจะขอรวมไปกับฟ้องคดีอาญาหรือจะ ยื่นคำร้องในระหว่างการพิจารณาของศาล ขึ้นต้นก็ได้ ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิของผู้เสียหายที่จะ ยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติม ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญาก่อนที่ศาลจะมีคำวินิจฉัยชี้ขาดคดี และ ถึงแม้ไม่มีคำขอให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าว หากศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลจะสั่ง ในคำพิพากษาคดีอาญาให้จำเลยใช้ค่าสินไหม ทดแทนแก่ผู้เสียหายตามจำนวนที่เห็นสมควร ก็ได้ ทั้งนี้ ไม่กระทบถึงสิทธิของผู้เสียหาย ในอันที่จะฟ้องจำเลยเป็นคดีแพ่งเพื่อเรียกเอา ค่าสินไหมทดแทนในส่วนที่ยังขาดอยู่ (มาตรา 12)

นอกจากการให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนตาม มาตรา 12 แล้ว ถ้าปรากฏว่าในการกระทำความผิดมีการกระทำทารุณกรรม หน่วงเหนี่ยว กักขัง ทำร้ายร่างกาย หรือกดขี่ข่มเหง โดยขาด มนุษยธรรมอย่างร้ายแรงต่อผู้เสียหาย เมื่อศาล มีคำพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน แก่ผู้เสียหาย ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยจ่าย ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นได้ตามที่เห็น สมควร โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ ประกอบ ด้วย (มาตรา 13)

รวมทั้งกำหนดให้คำพิพากษาในส่วนที่ เกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายเพื่อ การลงโทษดังกล่าวนั้น ให้รวมเป็นส่วนหนึ่ง

แห่งคำพิพากษาคดีอาญา และในกรณีที่ต้อง มีการบังคับคดีให้ถือว่าผู้เสียหายเป็นเจ้าหนี้ ตามคำพิพากษา ในการนี้ให้กระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ ผู้เสียหายตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและ ปราบปรามการค้ามนุษย์เพื่อบังคับคดีให้เป็นไป ตามคำพิพากษา (มาตรา 14 วรรคแรก) นอกจากนี้ ยังกำหนดให้ **ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมทั้ง ปวง** ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อเรียก ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 12 และการ บังคับคดีตามมาตรา 14 วรรคแรก (มาตรา 14 วรรคสอง)

กำหนดให้ในการดำเนินคดีค้ามนุษย์ ถ้า **ผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนี**ไปในระหว่างถูก ดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาล มิให้นับระยะเวลาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนี รวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ และเมื่อได้มี คำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย ถ้าจำเลย หลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลงโทษ มิให้นำบทบัญญัติมาตรา 98 แห่ง ประมวลกฎหมายอาญา มาใช้บังคับ กล่าวคือ ไม่เป็นอันล่วงเลยการลงโทษ (มาตรา 20)

4. วิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ในศาลชั้นต้น

กำหนดให้ในคดีที่มีการไต่สวนมูลฟ้อง ก่อน เริ่มไต่สวนมูลฟ้อง ถ้าจำเลยมาศาลให้ศาลถาม จำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าจำเลยไม่มี ก็ให้ ศาลพิจารณาดำเนินการตามความให้ โดยให้นำ บทบัญญัติมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม รวมทั้งกำหนดให้ในการไต่สวนมูลฟ้องนั้น จำเลยอาจแถลงให้ศาลทราบข้อเท็จจริงหรือ ข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสั่งว่าคดีไม่มีมูล

และจะระบุในคำแถลงถึงตัวบุคคล เอกสารหรือวัตถุที่จะสนับสนุนข้อเท็จจริงตามคำแถลงของจำเลยด้วยก็ได้ กรณีเช่นว่านี้ ศาลอาจเรียกบุคคล เอกสารหรือวัตถุดังกล่าวมาเป็นพยานศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยสิ่งคดีได้ตามที่เห็นสมควร โดยโจทก์และจำเลยอาจถามพยานศาลได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล พร้อมทั้งกำหนดให้คำสั่งของศาลที่ว่าคดีมีมูลให้แสดงเหตุผลอย่างชัดเจนประกอบด้วย (มาตรา 23) กรณีในชั้นพิจารณา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ เว้นแต่กรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดหรือคดีที่มีข้อหาความผิดซึ่งจำเลยรับสารภาพนั้นกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกตลอดชีวิตหรือโทษสถานหนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานหลักฐานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง (มาตรา 24)

กำหนดไว้ในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธ ให้โจทก์ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมสำเนาต่อศาลก่อนวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันสืบพยานในกรณีไม่มีการตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน ทั้งนี้สำเนาสำนวนการสอบสวนดังกล่าวอาจจัดทำในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้ (มาตรา 25) และกำหนดไว้ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์นั้น ให้ศาลนำสำนวนการสอบสวนของโจทก์มาเป็นแนวทางในการพิจารณา และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร (มาตรา 27) นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานหรือบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือดำเนินการอื่นใด

เพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้หน่วยงานหรือบุคคลใดตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม แล้วรายงานให้ศาลทราบและจัดส่งพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด พร้อมทั้งกำหนดให้ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย (มาตรา 28)

กำหนดให้ในการสืบพยานบุคคล ไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง ให้ศาลแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการสืบพยาน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล และให้ศาลมีอำนาจถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม แล้วจึงอนุญาตให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติมโดยจะใช้คำถามนำก็ได้ และหลังจากคู่ความถามพยานแล้ว ห้ามมิให้คู่ความฝ่ายใดถามพยานอีก เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล (มาตรา 30) นอกจากนี้ยังมีการกำหนดให้การพิจารณาและการสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย โดยเมื่อศาลเห็นเป็นการสมควรและเพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลก็มีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ในกรณีต่าง ๆ อันได้แก่ (1) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน (2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้ว แต่ยังจับตัวมาไม่ได้ (3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้

หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้ว แต่ยังไม่จับตัวมาได้ ฉะนั้น ในกรณีดังกล่าวมานี้ เมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป (มาตรา 32)

กำหนดให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลขอให้มาให้ความเห็นและพยานที่ศาลเรียกมาเอง รวมทั้งบุคคลหรือคณะบุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งตามมาตรา 28 วรรค 2 มีสิทธิได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าใช้จ่ายอื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนด (มาตรา 31)

กำหนดให้ในกรณีเมื่อการสืบพยานหลักฐานเสร็จสิ้น คู่ความมีสิทธิแถลงปิดคดีของตนด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือภายในเวลาที่ศาลกำหนด (มาตรา 34) และในกรณีที่ศาลนัดฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่จำเลยไม่อยู่หรือไม่มาฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง ให้ศาลเลื่อนการอ่านไป และออกหมายจับจำเลยมาฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง ถ้าไม่ได้ตัวจำเลยมาศาลภายใน 1 เดือนนับแต่วันออกหมายจับ ให้ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งลับหลังจำเลยได้ และให้ถือว่าจำเลยได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นแล้ว (มาตรา 35)

5. การอุทธรณ์

กำหนดให้การอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นในคดีความทุกข์ให้อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีความทุกข์โดยยื่นต่อศาลชั้นต้นภายในกำหนด 1 เดือนนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นให้คู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์ฟัง และเมื่อศาลชั้นต้นมีคำสั่งรับอุทธรณ์หรือเมื่อมีการยื่นคำร้อง

อุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ของศาลชั้นต้น ให้ศาลชั้นต้นรับส่งอุทธรณ์หรือคำร้องเช่นนั้นพร้อมสำนวนไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีความทุกข์เพื่อพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งโดยเร็ว (มาตรา 37) แต่สำหรับคดีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต เมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษา ศาลชั้นต้นยังมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนและคำพิพากษาไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีความทุกข์เพื่อพิจารณาและมีคำพิพากษามาตรา 245 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป (มาตรา 39) นอกจากนี้ ยังกำหนดให้ในกรณีที่จำเลยซึ่งไม่ได้ถูกคุมขังเป็นผู้อุทธรณ์ จำเลยจะยื่นอุทธรณ์ได้ต่อเมื่อแสดงตนต่อเจ้าพนักงานในขณะยื่นอุทธรณ์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลให้ขยายระยะเวลาแสดงตน มิฉะนั้นให้ศาลอุทธรณ์แผนกคดีความทุกข์มีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์ (มาตรา 38) ส่วนการพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีของศาลอุทธรณ์แผนกคดีความทุกข์ให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นอุทธรณ์มาใช้บังคับโดยอนุโลม (มาตรา 42)

6. การฎีกา

กำหนดให้การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีความทุกข์ให้ผู้ฎีกายื่นคำร้องแสดงเหตุที่ศาลฎีกาควรรับฎีกาไว้พิจารณาตามมาตรา 46 พร้อมกับคำฟ้องฎีกาต่อศาลชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นภายในกำหนด 1 เดือนนับแต่วันที่ได้อ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีความทุกข์แล้ว ให้ศาลชั้นต้นรับส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีกาดังกล่าวไปยัง

ศาลฎีกา และให้ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว อีกทั้งให้นำบทบัญญัติมาตรา 38 มาใช้บังคับกับการฎีกาด้วยโดยอนุโลม (มาตรา 43) การพิจารณาและวินิจฉัยคำร้องดังกล่าว ให้พิจารณาและวินิจฉัยโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้งซึ่งประกอบด้วยรองประธานศาลฎีกา 1 คน และผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาอีกอย่างน้อย 3 คน โดยการวินิจฉัยก็ให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้บังคับตามความเห็นของฝ่ายที่เห็นควรรับฎีกา (มาตรา 45) และจะมีอำนาจรับฎีกาตามมาตรา 43 ไว้พิจารณาได้เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย ซึ่งรวมถึงปัญหาสำคัญในกรณีต่าง ๆ อันได้แก่ (1) ปัญหาที่เกี่ยวพันกับประโยชน์สาธารณะ (2) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญขัดกันหรือขัดกับแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา (3) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญซึ่งยังไม่มีแนวคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกามาก่อน (4) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์ขัดกับคำพิพากษาหรือคำสั่งอันถึงที่สุดของศาลอื่น (5) เพื่อเป็นการพัฒนาการตีความกฎหมาย (6) เมื่อจำเลยต้องคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์ให้ประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต (6.1) เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายแล้วอาจมีผลเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญในคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์ (7) ปัญหาสำคัญอื่นตาม

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา เป็นต้น ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งไม่รับฎีกาไว้พิจารณา ให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์เป็นที่สุดตั้งแต่วันที่ได้อ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น และในกรณีที่อัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดได้มอบหมายลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัยให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับฎีกา (มาตรา 46) ส่วนในเรื่องของการพิจารณาและการพิพากษาคดีของศาลฎีกานั้นให้นำบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการพิจารณาพิพากษาและการชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นฎีกามาใช้บังคับโดยอนุโลม (มาตรา 48)

■ ข้อเสนอเกี่ยวกับการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาชญากรรมคดีคำมนุษย์ที่เพิ่งจะใช้บังคับ

เนื่องด้วยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีคำมนุษย์ พ.ศ. 2559 ฉบับนี้เป็นหลักกฎหมายใหม่ที่เพิ่งจะมีเป็นฉบับแรกในประเทศไทย กรณีจึงยังไม่มีประเด็นปัญหาข้อกฎหมายที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ และยังไม่มีแนวคำวินิจฉัยของศาลที่เกิดจากการพิพากษาชี้ขาดคดีคำมนุษย์โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีคำมนุษย์ พ.ศ. 2559 มาเป็นบรรทัดฐานเลย ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอประเด็นข้อกฎหมายในพระราชบัญญัติฉบับนี้ไปเปรียบเทียบกับของต่างประเทศเพื่อให้เห็น

ความแตกต่างที่เป็นข้อดี ข้อเสีย อันจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขในภายภาคหน้า อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาคดี คำนุश्यให้มีประสิทธิภาพต่อไป กล่าวคือจากปัญหาที่ได้นำเสนอผ่านมาในหัวข้อ

“3.1 ข้อบกพร่องในการป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์และการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการค้ำมนุษย์” ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนพนักงานสอบสวน กิติ พนักงานอัยการ กิติ หรือศาล กิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนพนักงานสอบสวนกับขั้นตอนพนักงานอัยการ นั้น จะเห็นได้ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นจะเกี่ยวข้องกับ **คุณภาพและความล่าช้า** ในการรวบรวมพยานหลักฐานเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ปัญหาดังกล่าวส่งผลเข้ามาถึงในขั้นตอนการพิจารณาคดีของศาลด้วย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะหากอัยการฟ้องคดีต่อศาลโดยอาศัยการทำสำนวนของพนักงานสอบสวนที่ไม่มีความครบถ้วนรัดกุม รวมทั้งพยานหลักฐานที่ไม่หนักแน่นพอ ก็จะทำให้ศาลต้องใช้บทบาทในเชิงรุกที่หนักขึ้น ทั้งนี้เป็นไปตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 ที่กำหนดให้ศาลมีอำนาจค้นหาความจริงได้เต็มที่ตามระบบไต่สวน อันจะมีผลให้คดีต้องล่าช้าออกไปอีก ประกอบกับผู้พิพากษาไทยก็มีปัญหาในเรื่องไม่ใช้บทบาทของตนเองในเชิงรุกเพื่อการค้นหาความจริงตามแบบระบบไต่สวนอยู่แล้วด้วย ดังนั้น เมื่อพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้ศาลใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปอย่างรวดเร็ว ก็ควรให้ศาลทำหน้าที่ในเชิงรุก (Active) ให้มากกว่านี้โดยใช้ประสบการณ์ ความรู้ความเชี่ยวชาญในการค้นหาข้อเท็จจริง โดยมีคู่ความคอยทำหน้าที่สนับสนุนศาลในการค้นหาพยานหลักฐาน อันเป็นลักษณะของการดำเนินคดีในระบบไต่สวน

(inquisitorial system) นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ศาลจะทำหน้าที่ได้อย่างที่กล่าวมาก็ตาม แต่ก็ต้องไม่ลืมว่า คดีค้ำมนุษย์นั้นเป็นการกระทำความผิดที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายหรือเป็นองค์การอาชญากรรมซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามากมายมาช่วยในการกระทำความผิดด้วย ฉะนั้นหากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 ไม่อำนวยความสะดวกในการใช้เทคโนโลยีในชั้นศาลที่ทันสมัยและเท่าทันต่อการก่ออาชญากรรมรูปแบบต่างๆ ของนักค้ำมนุษย์แล้ว กฎหมายฉบับนี้ก็จะไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้เกิดความรวดเร็วว่องไวในการนำพาความยุติธรรมสู่ผู้เสียหายหรือผู้ตกเป็นเหยื่อการค้ำมนุษย์ได้

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 18, มาตรา 22, มาตรา 23, มาตรา 25 และมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 ก็จะพบว่า ในมาตรา 25 นั้นถึงแม้จะมีการระบุให้โจทก์ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมสำเนาในรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ได้ แต่กฎหมายก็ยังไม่ได้วางระบบการส่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ชัดเจนลงไป หรือในมาตรา 18 ที่กำหนดให้คู่ความจัดทำสำเนาคำคู่ความ คำร้อง คำขอ คำแถลงและสรรพเอกสาร ยื่นต่อศาล กิติ หรือมาตรา 23 ที่มีการระบุให้ศาลอาจเรียกเอกสารใด ๆ มาเป็นพยานเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ กิติ หรือมาตรา 28 ที่มีการกำหนดให้ศาลสามารถเรียกพยานหลักฐานจากหน่วยงานหรือบุคคลได้ กิติ หรือในมาตรา 22 ที่กำหนดให้ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความ อีกทั้งถ้าศาลเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้อง ก็สามารถมีคำสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้องนั้น ก็ไม่พบว่ามีบทบัญญัติเรื่องการติดต่อสื่อสารถึงกันด้วยเทคโนโลยี

ที่ทันสมัยเหมือนอย่างประเทศที่เจริญแล้ว เช่น การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเพิ่มความรวดเร็ว รวดเร็วในการดำเนินคดีแต่อย่างใด

ด้วยเหตุที่บทบัญญัติในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาชญา พ.ศ. 2559 ยังมีข้อขัดแย้งในเรื่องการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีร่วมกันระหว่างบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับการกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะคู่ความกับผู้พิพากษาตามที่กล่าวมานี้เอง ผู้เขียนจึงขอเสนอให้นำเอากระบวนการยุติธรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศเกาหลีใต้มาใช้ในกระบวนการพิจารณาความอาชญาของไทย กล่าวคือ ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีหรือเกาหลีใต้ นั้น ถือได้ว่าเป็นประเทศแรกๆ ในภูมิภาคเอเชียที่ได้มีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะการพิจารณาตัดสินคดีในชั้นศาลเพื่อพัฒนาระบบการดำเนินคดีให้มีความรวดเร็วมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่ประชาชนมากที่สุด ตัวอย่างเช่น การนำระบบการฟ้องคดีในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ Electronics Case Filing System (ECFS) และระบบศาลแบบ E-Court ที่พบได้ในการดำเนินคดีของศาลสูงของประเทศเกาหลีใต้ การดำเนินคดีแบบ Electronics Case Filing System (ECFS) ได้ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ. 2010 แล้วก็ค่อยๆ เพิ่มประเภทของคดีที่สามารถปรับใช้กับการดำเนินคดีรูปแบบดังกล่าวมากขึ้นในปี ค.ศ. 2011 การฟ้องคดีในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ Electronics Case Filing System (ECFS) ถือเป็นพัฒนาการของการดำเนินคดีที่ก่อให้เกิดความสะดวกแก่คู่ความและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดี โดยมีหลักการคือการยกเลิกการใช้เอกสารสำนวนคดีที่เป็นแผ่นกระดาษ

และแทนที่ด้วยการนำข้อมูลมาบันทึกเป็นข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้คู่ความและศาลสามารถสื่อสารกันโดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เครือข่ายไร้สายซึ่งคู่ความสามารถใช้คอมพิวเตอร์ยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยผ่านทางเว็บไซต์ <http://ecfs.scourt.go.kr> ในขณะที่ผู้ที่ทำงานหรือที่บ้านโดยที่ไม่จำเป็นต้องมาติดต่อกับศาลด้วยตนเอง ทั้งนี้ยังสามารถตรวจดูหรือพิมพ์เอกสารทางกฎหมายโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการติดต่อกับทางศาลเหมือนเช่นในอดีตและยังสามารถติดตามความคืบหน้าในการดำเนินคดีของตนว่าอยู่ในกระบวนการใด ยิ่งไปกว่านั้น ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ของศาลยังสามารถดำเนินคดีนั้นโดยผ่านทางระบบอัตโนมัติ และยังรวมถึงการจัดการ กระบวนการข้อมูลต่างๆ ผ่านทางคอมพิวเตอร์ ระบบดังกล่าวยังให้ความสำคัญกับการให้ความสำคัญคุ้มครองด้านความปลอดภัยของข้อมูลในคดีของคู่ความโดยใช้ระบบป้องกันการโจรกรรม (the top-notch anti-hacking system) และเก็บรักษาข้อมูลในรูปแบบไฟล์ PDF ที่มีการสร้างรหัสเพื่อรักษาข้อมูลดังกล่าว

ส่วนระบบศาลแบบ E-Court มีลักษณะพิเศษคือ มีการปรับปรุงห้องพิจารณาเรียกว่า E-Courtroom โดยการสืบพยานและการพิจารณาในห้องพิจารณานั้น คู่ความไม่ต้องนำพยานเอกสารเข้าไปสืบแต่จะกระทำผ่านระบบคอมพิวเตอร์เป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความและทำให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วยิ่งขึ้น (Supreme Court of Korea, Internet [Online], 2013; อ้างถึงในคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556, หน้า 197)

เมื่อพิจารณาในแง่ของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา พบว่าประเทศเกาหลีใต้ได้มีการจัดตั้งศูนย์บริการด้านกระบวนการทางอาญาแห่งประเทศเกาหลี [Korea information system of criminal justice services (KISC)] ซึ่งเกิดขึ้นจากความร่วมมือกันของ 4 องค์กร ได้แก่ องค์กรตำรวจ องค์กรอัยการ องค์กรศาล และ กระทรวงยุติธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาปรับใช้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีการเชื่อมโยงฐานข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์กันทั้งกระบวนการ ทั้งในด้านการสืบสวนสอบสวน การยื่นเอกสาร การดำเนินคดี และการไต่สวนให้เป็นระบบ โดยฐานข้อมูลจะประกอบไปด้วยข้อมูลกว่า 394 ชนิดข้อมูล โดยแบ่งเป็นข้อมูลจากทางตำรวจ 74 ชนิดข้อมูล เช่น รายงานความเห็น รายงานการส่งตัวและประวัติอาชญากรรม จากทางอัยการ 160 ชนิดข้อมูล เช่น การเขียนคำสั่งฟ้องหรือคำสั่งไม่ฟ้อง การยื่นขอหมายศาล การออกคำสั่งให้ลงโทษ จากทางศาล 95 ชนิดข้อมูล เช่น การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ออกหมายต่าง ๆ วันเวลานัดพิจารณา และคำพิพากษา รวมถึงจากกระทรวงยุติธรรม 65 ชนิดข้อมูล เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการจำคุกและการคุมประพฤติ ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการดำเนินคดี และสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว คล่องตัว และประหยัดเวลา ทั้งยังเป็นการเร่งรัดการทำงานของเจ้าหน้าที่อันจะทำให้การดำเนินการในทางกระบวนการยุติธรรมเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด นอกจากนี้ ยังมีการนำระบบการดำเนินคดีโดยเร่งรัด (e-summary proceedings system) ซึ่งมีระบบการติดต่อ

สื่อสารระหว่างหน่วยงานของรัฐโดยผ่านทางเครือข่ายข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์แทนที่การใช้สำนวนเอกสารที่เป็นแผ่นกระดาษอย่างเช่นในอดีตทั่วไป ในอดีตการกระทำความผิดเหล่านี้ต้องใช้เวลาในการดำเนินคดีเป็นเวลายาวนาน เนื่องจากการดำเนินคดีในรูปแบบเดิมต้องใช้เวลานานในการจัดทำเอกสาร การจัดส่ง การดำเนินการและพิจารณาสำนวนประกอบกับจำนวนคดีที่มีปริมาณมาก ทั้งนี้ข้อดีของการดำเนินคดีในระบบ (e-summary proceedings system) คือ ช่วยประหยัดงบประมาณของรัฐด้วยการลดการใช้เอกสารที่เป็นแผ่นกระดาษ และเป็นการย่นระยะเวลาในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว และทำให้ผู้กระทำความผิดมีช่องทางในการติดตามผลการดำเนินคดีได้ง่ายยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีระบบแจ้งคำตัดสินของศาลไปยังผู้กระทำความผิดโดยทันทีผ่านระบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์อันเป็นการลดปัญหาที่เกิดจากข้อบกพร่องในการส่งหมายของศาลได้เป็นอย่างดี (คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556, หน้า 196-198)

ขั้นตอนการฟ้องคดีอาญาด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศเกาหลีใต้ ได้แก่

สำหรับในการดำเนินคดีอาญานั้น ประเทศเกาหลีใต้ได้นำระบบการดำเนินคดีอาญาโดยเร่งรัด (e-summary proceedings system) มาใช้กับคดีอาญาในศาลชั้นต้น โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ Act On The Use Of Electronic Documents In Summary Proceedings ซึ่งดำเนินการภายใต้บทที่ 3 ว่าด้วยกระบวนการพิจารณาโดยเร่งรัด (Summary Procedure) ของส่วนที่ 4 ว่าด้วยการดำเนินคดีด้วยวิธีการพิเศษ

(Special Proceedings Of Trial) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Criminal Procedure Act) และเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิธีดังกล่าว จึงขออธิบายขั้นตอนการดำเนินการพอสังเขปดังนี้ (The Office of Criminal Justice Information System, Internet[Online], 2013; อ้างถึงใน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556, หน้า 201)

ชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ

[1] เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจเข้าจับกุมผู้กระทำความผิดจะมีการเก็บข้อมูลลงในอุปกรณ์สื่อสาร (PDA) และส่งข้อมูลดังกล่าวไปยังระบบการจัดการเกี่ยวกับคดีอาญาประเภทคดีค้ำมนุษย์เพื่อลงทะเบียนยืนยันคดี

[2] เจ้าพนักงานตำรวจส่งคดีไปยังศูนย์บริการด้านกระบวนการทางอาญาแห่งประเทศเกาหลี [Korea information system of criminal justice services (KISC)] และดำเนินการแจ้งการถูกจับกุมนั้นแก่ครอบครัวหรือตัวแทนของผู้กระทำความผิด

[3] เจ้าพนักงานตำรวจต้องดำเนินการให้ผู้กระทำความผิดให้ความยินยอมในการที่จะต้องถูกดำเนินคดีโดยวิธีการดำเนินคดีอาญาโดยเร่งรัด (e-summary proceedings system) ด้วยการให้ความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรในแบบฟอร์มที่เป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งอาจเป็นรูปแบบของอีเมลหรือบริการส่งข้อความผ่านทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่สามารถรับการแจ้งเตือนกลับมาภายหลังได้

[4] เจ้าพนักงานตำรวจส่งข้อมูลและเอกสารเกี่ยวกับคดีในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ไปยังพนักงานอัยการ

ชั้นเจ้าพนักงานอัยการ

[5] ระบบของสำนักงานอัยการทำการจำแนกคดีที่ส่งมาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อส่งไปยังสำนักงานอัยการในเขตที่เกี่ยวข้องโดยอัตโนมัติ

[6] พนักงานอัยการทำการตรวจสอบสำนวนและคำร้องขอให้มีการออกคำสั่งโดยเร่งรัดที่อยู่ในรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์แล้วจึงลงนามในสำนวนคดีและส่งต่อไปยังศาล

ชั้นศาล

[7] ศาลจะรับข้อมูลและจำแนกสำนวนคดีที่อยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ไปยังศาลที่เกี่ยวข้องโดยอัตโนมัติ

[8] ศาลทำการพิจารณาสำนวนคดีที่อยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์และออกคำสั่งรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เมื่อมีคำสั่งแล้วศาลจะส่งคำสั่งไปยังพนักงานอัยการผ่านระบบที่ลงทะเบียนกับ KICS พร้อมกับแจ้งไปยังผู้กระทำความผิดผ่านทางอีเมลหรือข้อความผ่านทางโทรศัพท์มือถือที่ได้ลงทะเบียนไว้ และผู้กระทำความผิดต้องทำการยืนยันถึงการได้รับแจ้งคำสั่งไปที่ KICS

[9] คำสั่งดังกล่าวจะถือเป็นคำตัดสินของศาลเว้นแต่พนักงานอัยการหรือผู้กระทำความผิดจะร้องขอให้มีการดำเนินคดีด้วยวิธีการธรรมดาภายใน 7 วันนับแต่ได้รับแจ้งคำสั่งจากศาล

[10] เมื่อคำสั่งได้ถือเป็นคำตัดสิน ศาลจะส่งเอกสารทั้งหมดไปยังอัยการเพื่อให้อัยการแจ้งบทลงโทษให้ผู้กระทำความผิดทราบเพื่อให้ผู้กระทำความผิดดำเนินการตามคำตัดสินของศาลต่อไป (คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556, หน้า 199-204)

■ unasu

ดังที่กล่าวไปโดยลำดับข้างต้นว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีความ พ.ศ. 2559 ฉบับนี้ มีเจตนารมณ์สำคัญในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับการพิจารณาพิพากษาไปด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ เพิ่งจะประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมายมาหมาด ๆ ทำให้ยังไม่ทราบว่าจะเกิดปัญหาข้อกฎหมายประการใดในอนาคต ซึ่งต้องรอแนวคำวินิจฉัยจากศาลเพื่อเป็นบรรทัดฐาน ทั้งยังต้องมีการดำเนินการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ และสิทธิของผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อจากการค้ามนุษย์ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ให้ประชาชนได้มีโอกาสรับรู้และเข้าใจโดยทั่วถึงให้มากที่สุดต่อไป

โดยเฉพาะในเรื่องการพิจารณาคดีให้เป็นไปโดยรวดเร็ว นั้น สมควรที่จะนำเทคโนโลยีของต่างประเทศที่เจริญแล้วอย่างเกาหลีใต้มาใช้ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในคดีค้ามนุษย์ อาทิ การนำระบบ e-summary proceedings system ของประเทศเกาหลีใต้มาใช้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีความ พ.ศ. 2559 ด้วยเพื่อความเร็วและทันสมัย เช่นในกรณีคู่ความฝ่ายที่จะยื่นคำคู่ความ คำร้อง คำขอ คำแถลงและสรรพเอกสารต่าง ๆ ที่จะต้องส่งต่อศาลนั้น ก็สามารถดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ผ่านระบบ e-summary proceedings system ได้ทันที โดยมีผลเสมือน

เป็นการยื่นคำคู่ความและเอกสารในกรณีปกติ เพียงแต่อาจจะต้องมีการลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น

■ บรรณานุกรม

- กัมปนาท ณ วิทย. พ.ต.ด. (2552). การบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551: ศึกษากรณีการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายที่จะไม่ถูกดำเนินคดี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2556). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์: โครงการศึกษาวิจัยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการฟ้องด้วยวาจาในชั้นพนักงานอัยการ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. (2549). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- วันทนี วาสิกะสิน. (2552). รายงานการศึกษาวิจัย: เรื่อง “เครือข่ายการค้ามนุษย์ ศึกษาเปรียบเทียบประเทศลาวและประเทศกัมพูชา: การป้องกันและแก้ไข”. กรุงเทพฯ: สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมชาย ว่องไวเมธี. (2555). สถานการณ์การค้ามนุษย์ในไทย และแนวทางการสืบสวนคดีความผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์. กรุงเทพฯ: สุตรไพศาล.

โสฬส เมฆอาภา. (2552). การเข้าถึงข้อมูล:
ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการดำเนินคดีอาญา
ทั่วไปกับการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติ
การสอบสวนคดีพิเศษ. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 3(2).

ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์. (2556). รายงานวิจัยฉบับ
สมบูรณ์: โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การนำ
ระบบได้ส่วนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม
ทางอาญา ศึกษาเปรียบเทียบนานาชาติ.
กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร-
ศาสตร์.

